

АДМЕТНАСЦІ ПЕРАКЛАДУ ФРАЗЕАЛАГІЧНЫХ АДЗІНАК ТЭМАТЫЧНАЙ ГРУПЫ «ЕЖА» З АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ НА БЕЛАРУСКУЮ

Уводзіны. Сучасны чалавек цікавіцца сваім мінулым, сваёй культурай і гэтая цікавасць прыводзіць яго да больш грунтоўнага даследавання мовы. Культура мінулых гадоў сёння знаходзіць сваё адлюстраванне ў прыказках, прымаўках, фразеалагізмах. Непасрэдна праз мову мы можам прасачыць наша пранікненне ў светапогляд старажытных людзей на свет і іх саміх. Разглядаючы гэтых пытанняў займаецца лінгвакультуралогія.

Лінгвакультуралогія — комплексная галіна навуковых ведаў пра ўзаемасувязь і ўзаемаўплыў мовы і культуры [1, с. 73]. Моўная карціна свету вызначаецца як сістэма адлюстраваных у моўнай семантыцы вобразаў, якія інтэрпрэтуюць вопыт народа, што гаворыць на гэтай мове. Яна аб'ектыўна адлюстроўвае ўспрыманне свету носьбітамі дадзенай культуры, але чалавеччае адлюстраванне не з'яўляецца механічным, яно мае творчы характар (і таму ў вядомай меры суб'ектыўны) характар [2, с. 187].

Фразеалагічныя адзінкі (ФЕ), адлюстроўваючы ў сваёй семантыцы працяглы працэс развіцця культуры народа, фіксуюць і перадаюць ад пакалення да пакалення культурныя ўстановаўкі і стэрэатыпы, эталоны і архетыпы. Фразеалагізмы, па Ф. І. Буслаеву, — своеасаблівыя мікрасусветы, яны ўтрымліваюць у сабе «і маральны закон, і здаровы сэнс, выяўленыя ў кароткім выслоўі, якія завяшчалі продкі ў кіраўніцтва нашчадкаў». Гэта душа ўсякай нацыянальнай мовы, у якой непаўторным чынам выяўляюцца дух і своеасаблівасць нацыі [1, с. 63]. Супастаўляльны аналіз фразеалагічных адзінак у мовах свету дапамагае спасціжэнню асаблівасцей светапогляду прадстаўнікоў розных этнічных груп і нацыянальнасцей. Па вызначэнні М. Фуко, параўнанне — «самы ўніверсальны, самы відавочны, але разам з тым і самы прыхаваны элемент, які падлягае выяўленню і вызначае форму пазнання... і які гарантуе багацце яго зместу» [1, с. 73].

У энцыклапедычным выданні «Большой англо-русский фразеологический словарь» А. В. Кунін падае наступныя варыянты перакладу фразеалагічных адзінак:

- 1) эквівалент (фразеалагічны зварот, які супадае ў перакладзе па сэнсу і вобразу);
- 2) аналаг (фразеалагічны зварот, адэкватны па значэнню, які адрозніваецца поўнасцю ці часткова па ўтвараючай аснове);
- 3) апісальны пераклад (вобразны пераклад свабодным словазлучэннем з перадачай сэнсу);
- 4) антанімічны пераклад (перадача негатыўнага значэння сцвярдзальнай канструкцыяй або наадварот);
- 5) калькаванне (паслоўны пераклад);
- 6) камбінаваны пераклад (адначасовае выкарыстанне ўсіх тыпаў перакладу) [3, с. 10].

Асноўная частка. У нашым артыкуле праводзіцца супастаўляльны аналіз перакладу з англійскай мовы на беларускую фразеалагічных адзінак, у складзе якіх вылучаецца семантычны кампанент «ежа». Падметам нашага даследавання, у прыватнасці, выступілі фразеалагічныя адзінкі, пабудаваныя як фразеалагічныя зрашчэнні (ідэмы) і фразеалагічныя злучэнні з лексемамі “*a fat*”, “*a potato*”, “*a cream*”, “*a cheese*”, “*an egg*”, “*a pie*”, “*a cake*” і некаторыя іншыя. Англійская ідыёма “*to be living off the fat*” [4, с. 174] даслоўна перакладаецца на беларускую мову як «жыць за кошт тлушчу», пры такім перакладзе губляецца сэнс выказвання, таму можна падабраць аналаг гэтай ідыёмы з беларускіх фразеалагічных адзінак. Такім можа паслужыць фразеалагізм «(жыць) на шырокую нагу» [5, с. 250], што азначае «жыць багата, раскошна, з вялікім размахам, без абмежаванняў».

Ідыёма “*a couch potato*” [4, с. 194], якая даслоўна перакладаецца як «бульба канапа» можна вызначыць адпаведнікі «*бібікі біць, біць лынды, біць брынды, біць байды, біць тыльлы*», што будзе азначаць «марнаваць час, гультаяваць» [5, с. 48], гэты від перакладу таксама будзе адносіцца да аналогу. Лексема “*a potato*” сустракаецца таксама ў фразеалагізме “*hot potato*” [6, с. 14], які можна перакласці як «гарачая бульба», аднак пры такім перакладзе губляецца сэнс выказвання, таму што гэтая ідыёма азначае недарэчнасць, недарэчнае пытанне, якое прыкра слухаць. У беларускай мове таксама ёсць падобны фразеалагізм — «*вушы вянуць*», каб наблізіць яго да англійскага эквівалента, можна выкарыстоўваць яго ў звязцы з іншымі словамі напр.: «вушы вянуць ад яго выказвання».

Ідыёма “*To skim (the cream) (off)*” [7, с. 78] перакладаецца «здымаць вяршкі» і характарызуе чалавека, які заўсёды выбірае, або адбірае ў іншых усё самае лепшае. Беларускім адпаведнікам можа стать такі фразеалагізм як «*губа не дура*», па вызначэнні І. Я. Лепшава гэты фразеалагізм мае наступнае значэнне: «хто-небудзь мае добры густ, умее выбраць найлепшае» [5, с. 97], такі пераклад адносіцца да віду аналага.

Ідыёма “*a big cheese*” [6, с. 6] мае даслоўны пераклад «вялікі сыр», яна выкарыстоўваецца, як азначэнне чалавека, які з'яўляецца важнай персонай. Да гэтага фразеалагізма можна падабраць беларускі адпаведнік «*пуп зямлі*» [5, с. 310], што будзе мець прыкладна тое самае значэнне.

З беларускім фразеалагізмам «*чорны дзень*», які абазначае «цяжкі, змрочны час для каго-небудзь» [5, с. 402], можна параўнаць англійскую ідыёму “*a nest-egg*” [6, с. 17], якая будзе з'яўляцца аналагам і мае значэнне «за-

начка, сберажэнне на чорны дзень», але даслоўны пераклад яе — «яйка ў гняздзе». Менавіта англійскі варыянт лепей перакладаць у звязцы «схаваць што-небудзь на чорны дзень».

Даслоўны пераклад ідыёмы “*a pie in the sky*” [6, с. 18] — «пірог у небе», абсалютным эквівалентам гэтай фразы з’яўляецца беларускі фразеалагізм «*журавель у небе*», што абазначае «аддаленую будучыню, нешта няпэўнае» [5, с. 124].

Ідыёма “*a piece of cake*” [6, с. 19], даслоўны пераклад якой на беларускую мову «кусок торта», мае значэнне «дробезь, пара дробезяў», беларускім эквівалентам у гэтым выпадку можа паслужыць фразеалагічная адзінка «*без сучка і без задзірынкі*» [5, с. 47], што абазначае «*вельмі лёгка, добра, без перашкод і ўскладненняў*».

“*Daily bread*” [6, с. 55] — гэта ідыёма, эквівалентам якой у беларускай мове з’яўляецца фразеалагізм «*хлеб надзённы*» [5, с. 387], што з’яўляецца паўкалькай з царкоўнаславянскай мовы і мае значэнне «неабходныя сродкі для жыцця».

“*Drive smb bananas/nuts*” [6, с. 59] даслоўна перакладаецца як «ганяць бананы (арэхі)» і азначае «вывесці каго-небудзь з сябе». У «Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў» можна знайсці адпаведнік дадзенай ідыёме: «*іграць на нервах*», што адносіцца да перакладу з відам эквівалент, у сллоўніку І. Я. Лепешаў падае наступнае вызначэнне фразеалагізма: «*наўмысна нерваваць, злаваць, раздражняць каго-небудзь*» [5, с. 168].

Ідыёма “*forbidden fruit*” [6, с. 65], узятая з Бібліі, перакладаецца на беларускую мову як «*забаронены плод*», што таксама з’яўляецца фразеалагізмам і мае значэнне: «штосьці прывабнае, спакуслівае, але недазволенае» [5, с. 125].

Заклучэнне. У англійскіх ідыёмах з канцэптам «ежа» выкарыстоўваюцца словы: «тлушч», «бульба», «вяршкі», «сыр», «яйка», «пірог», «торт», «хлеб», «банан», «арэх», «плод», але большасць з іх дачынення да перакладу на беларускую мову не мае.

Адназначым, што сярод разгледжанага моўнага матэрыялу толькі ідыёма “*daily bread*” перакладаецца на беларускую мову з ужываннем той жа лексемы «хлеб» у варыянце «*хлеб надзённы*». Блізкасць лексем пры перакладзе таксама назіраецца ў ідыёме “*forbidden fruit*”, якая перадаецца з дапамогай канцэпта «плод» (сустрэкаюцца варыянты з канцэптам «яблык»): «*забаронены плод*». Такі пераклад можа быць абумоўлены тым, што гэтыя ідыёмы і фразеалагізмы біблейскага паходжання, і ўжываюцца яны ў абедзвюх мовах як устойлівыя выразы.

Астатнія ж ідыёмы, прыведзеныя раней, не варта даслоўна перакладаць на беларускую мову. Пры такім перакладзе губляецца сэнс выказвання, з-за адрозненняў у моўных карцінах свету англійскага і беларускага народаў. Пры перакладзе тэкстаў з англійскай мовы, у змесце якіх ёсць падобныя фразеалагічныя адзінкі, мэтазгодна выкарыстоўваць, калі гэта магчыма, эквіваленты або аналагі з беларускіх фразеалагізмаў. У іншым выпадку, можна выкарыстоўваць апісальны або антанімічны пераклады, калькаванне і камбінаваны пераклад. У дадзеным артыкуле прадстаўлены пераклады з англійскай мовы на беларускую шляхам падбора эквівалентаў і аналагаў.

Спіс цытуемых крыніц

1. Степанов, Ю. С. Константы : Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. — М. : Яз. рус. культуры, 1997. — 824 с.
2. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. — Волгоград : Перемена, 2002. — 477 с.
3. Кунин, А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь: около 20 000 фразеологических единиц / А. В. Кунин. — М. : Живой яз., 2005. — 944 с.
4. Литвинов, П. П. 3500 английских фразеологизмов и устойчивых словосочетаний / П. П. Литвинов. — М. : Астрель : АСТ, 2007. — 285 с.
5. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. — Мінск : БелЭн, 2004. — 448 с.
6. Шитова, Л. Ф. Англо-русский словарь идиом и фразовых глаголов / Л. Ф. Шитова, Т. Л. Брускина. — 3-е изд. — СПб. : Антология, 2012. — 256 с.
7. Смит, Л. П. Фразеология английского языка / Л. П. Смит ; пер. с англ. А. С. Игнатьева ; предисл. Д. Н. Шмелева. — М. : Учпедгиз, 1959. — 208 с.

UDC 81-116

G. V. Arsenyev, L. M. Kalilets

Brest State A. S. Pushkin University, Brest, the Republic of Belarus

A SUCCINCT EXCURSUS INTO THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF “DO” AS A MAIN VERB AND AUXILIARY “DO” IN THE ENGLISH LANGUAGE AND ITS NEIGHBOURING LANGUAGES

Introduction. Historically, there were four periods in the development of the English language, and these are, to name: Old English (OE), Middle English (ME), Early Modern English (EME) and Modern English (ME/NE). Old English was brought to the island of Great Britain by the Germanic tribes of Anglo-Saxons in the mid-fifth century, the first English literary works dated back to the mid-seventh century. This is supposed to be called the